

Mål- og strategiplan for VKM 2008-2011

Hovedkomiteen i Vitenskapskomiteen for mattrygghet

Innholdsfortegnelse

Kort om Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM).....	2
Formål og oppgaver	3
I en verden i rask utvikling.....	3
Mål og strategier for komiteen	6
Overordnet mål.....	6
Hovedmål 1	6
Hovedmål 2	6
Hovedmål 3	7
Formål og oppgaver for VKMs sekretariat	8
Mål og strategier for sekretariatet	8
Hovedmål for sekretariatet	8
Faglige strategier	8
Administrative strategier	9

Kort om Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM)

Vitenskapskomiteen for mattrygghet (VKM) ble opprettet i 2004 som et ledd i omorganiseringen av norsk matforvaltning for å ivareta behovet for uavhengige risikovurderinger som basis for Mattilsynets arbeid. Fra 2007 har VKM også ansvar for miljørisikovurderinger av genmodifiserte organismer på oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning (DN). VKM er et faglig uavhengig organ. Det betyr at verken Helse- og omsorgsdepartementet, de øvrige matdepartementene, Miljøverndepartementet, Mattilsynet, DN eller noen andre har instruksjonsrett over komiteen i faglige spørsmål.

VKM består av en Hovedkomité på 15 medlemmer hvor blant annet alle faggrupelederne sitter, og følgende 9 faggrupper:

1. Hygiene og smittestoffer
2. Plantevernmidler
3. GMO
4. Tilsetningsstoffer, aroma, matemballasje og kosmetikk
5. Forurensninger, naturlige toksiner og medisinrester
6. Fôr til terrestriske og akvatiske dyr
7. Ernæring (human), dietetiske produkter, ny mat og allergier
8. Dyrehelse og dyrevelferd (dyrevern)
9. Plantehelse

Pr 1.1.2008 har VKM i alt 86 vitenskapelige eksperter. Medlemmene er oppnevnt i kraft av sin kompetanse, og representerer således ikke i VKM-sammenheng den institusjonen de er tilknyttet i sine hovedstillinger. De ulike faggruppene har ansvaret for saker innenfor sine fagområder, mens Hovedkomiteen har ansvaret for prinsipielle spørsmål og tverrfaglige saker som behandles i flere av faggruppene. Tilsvarende har den aktuelle faggrupeleder eller leder for hovedkomiteen ansvaret for de faglige vurderingene som gis.

Et sekretariat på fjorten personer bistår komiteen med å tilrettelegge arbeidet både faglig og praktisk. Å sørge for åpen og tilgjengelig informasjon omkring risikovurderingene som gjennomføres er en viktig del av sekretariatets oppgaver. Sekretariatet er lokalisert til Nasjonalt folkehelseinstitutt i Oslo, men komiteens arbeid foregår helt atskilt fra instituttets virksomhet med unntak av administrative støttefunksjoner. I dette dokumentet skiller vi mellom komiteen og sekretariatet, VKM er brukt når saken omhandler begge.

Direktøren for sekretariatet har ansvaret for den daglige virksomheten og for forvaltningen av VKMs økonomi, i henhold til budsjett som utarbeides i samråd med Vitenskapskomiteen. Direktøren er norsk representant i EFSA's Advisory Forum.

Helse- og omsorgsdepartementet har ansvaret for utnevning av medlemmer til komiteen mens finansiering av VKM er et delt ansvar mellom Helse- og omsorgsdepartementet og Miljøverndepartementet.

¹ EFSA er European Food Safety Authority

Formål og oppgaver

Formålet med VKM er å sikre uavhengige vitenskapelige risikovurderinger av forhold med direkte eller indirekte betydning for helsemessig trygg mat langs hele matkjeden. VKM skal også utføre risikovurderinger på områdene dyrehelse, dyrevelferd, plantehelse, samt kosmetikk og kroppspfleieprodukter og miljørisikovurderinger av genmodifiserte organismer.

VKM utfører oppdrag fra Mattilsynet og Direktoratet for naturforvaltning. Oppdrag fra DN omfatter kun miljørisikovurderinger av genmodifiserte organismer. Videre foretar VKM risikovurdering av plantevernmiddelbruk der preparater er søkt godkjent av Mattilsynet.

Risikovurderingene er grunnlag for Mattilsynet og DNs innspill til departementene angående etablering av beskyttelsesnivå. De inngår som basis for valg av tiltak, blant annet ved utarbeidelse av nye forskrifter/instrukser og i situasjoner når ny kunnskap om mulig risiko avdekkes. VKM er dermed en viktig premissleverandør for Mattilsynet og DNs arbeid.

For å sikre at alle involverte har den samme forståelsen av begrepene som brukes innen risikoanalyse, er det nyttig å bruke internasjonalt aksepterte definisjoner. For plantehelseområdet gjelder definisjonene fra de internasjonale plantehelseorganisasjonene IPPC og EPPO mens den internasjonale dyrehelseorganisasjonen OIE har utviklet definisjoner for dyrehelseområdet. Resten av arbeidsområdet til VKM dekkes av definisjonene fra *Codex alimentarius*.

VKM skal sørge for full åpenhet om risikovurderingene ved at de er forståelige og offentlig tilgjengelige.

VKM kan også ta opp saker på eget initiativ for å sikre at viktige problemstillinger som opptar vitenskapelige miljøer, blir vurdert uavhengig av forvaltningens og politikernes prioriteringer til enhver tid.

I en verden i rask utvikling

VKMs oppgaver har i stor grad sitt utspring i endringer i forbrukernes adferd og holdninger, befolkningsvekst og globalisering, og ressurstilgang og økonomi, og ikke minst i teknologiske nyvinninger. Kunnskaper om endringene og konsekvensene av disse er et nødvendig fundament for å kunne gjennomføre gode, vitenskapelige risikovurderinger. Kunnskapsgenerering er imidlertid tidkrevende og dyrt. Risikovurderingene baseres på en sammenstilling av det best tilgjengelige kunnskapsgrunnlaget, men det vil ofte bli avdekket kunnskapshull. Problemstillingene som reises er ofte komplekse og krever tverrfaglig innsats. Risikovurdering på VKMs virkeområde går i større grad i retning av helhet i vurderingene.

Forbrukeratferd

Det skjer endringer i befolkningens forbruk og interesser. Forbrukere i dag stilles overfor komplekse avgjørelser når de velger mat. Vi har et økt kulturelt mangfold i befolkningen, og informasjonskanalene fornyes kontinuerlig. Ressurssterke grupper vil kreve bedre dyrevelferd og stille etiske krav til også til andre ledd i produksjon av mat. De vil forvente å kunne få innsyn i hele produksjonskjeden. Denne utvikling synes å fortsette. Vi kan oppleve en større skepsis til matproduksjonen – i Norge har man så langt hatt stor tiltro til myndighetenes håndtering av både dagligdagse situasjoner og ulike matkriser, men dette kan raskt endre seg.

Mange forbrukere forventer tilgang på ferske varer. Produkter som før var sesongvare importeres fra ulike deler av verden og er tilgjengelige året rundt.

Utviklingen gjør at vi trenger raskere oppdatering av kunnskap om hva befolkningen spiser og annen kunnskap om forbrukeratferd for å kunne gjøre risikovurderinger basert på dagens situasjon. VKM må sørge for en god dialog med de som har denne kunnskapen.

Globalisering

Risikobildet på VKMs område preges i stadig økende grad av internasjonal handel med fôr og mat. Maten blir mer sammensatt – og stadig mer fordekt. Økonomiske spørsmål er viktig og det har i de senere år vært oppdaget flere eksempler på bruk av ulovlige og til dels helseskadelige ingredienser i mat og fôr på det internasjonale markedet. Det er også grunn til å vente nye mikrobielle utfordringer og økt antibiotikaresistens.

Økende handel med dyr og planter representerer tilsvarende store utfordringer, f eks med fare for innføring av nye plante- og dyresykdommer.

Lange produksjonskjeder stiller store krav til importører, produsenter og myndigheter om blant annet sporbarhet av varene. Det som en gang var et lokalt problem kan lett bli internasjonalt, og potensialet er stort for innførsel av nye farer eller reintroduksjon av farer det enkelte land allerede hadde under kontroll med velfungerende systemer. VKM forventer at vitenskapelig basert risikovurdering vil bli brukt i enda større grad for å bidra til å sikre trygg mat, fôr og kosmetikk og sunne dyr og planter. VKM skal spille en viktig rolle i denne sammenheng i Norge og bidra til utvikling i EU/EØS gjennom samarbeidet med EFSA.

Demografi

Verdens befolkning fortsetter å øke, og det forventes et folketall på 9 milliarder frem mot 2050. I tillegg vil stadig flere ha råd til å legge om kostholdet til flere animalske produkter, noe som gir økt press på ressursene. Det er behov for en dobling av matproduksjonen i verden innen 2030. Norge vil få sin del av veksten, og man kan vente en befolkningsøkning på ca 1 million i perioden 2010-2030.

Demografiske trender i Norge er karakterisert av flere eldre og økt mangfold, noe som representerer nye utfordringer med hensyn til helse og ernæring. Behovet for forskningsbaserte vurderinger som understøtter tiltak satt i gang av myndighetene vil ventelig øke.

Bærekraft og klima

Jordbruket i Norge benytter i dag en rekke innsatsfaktorer som kan ha konsekvenser for jordsmonn og vannkilder, dyr og planter og derved for kvalitet av matvarer og fôr. Nye innsatsfaktorer utvikles og tas i bruk og kan påvirke mattryggheten positivt eller negativt. Klimaendringer fører til utfordringer globalt og nasjonalt. Så vel dyrehelse som plantehelse kan bli stilt overfor både nye farer og muligheter på grunn av klimaendringene.

I Norge er det ventet at oppdrettsproduksjonen av fisk og sjømat fortsatt vil øke – utfordringen her vil være å finne fram til bærekraftige fôr/fôringredienser. Skal vi øke den landbaserte produksjonen, må vi ta hensyn til at deler av det norske landbruksarealet bare er egnet for grasproduksjon/beite.

Teknologi og produktutvikling

Det skjer en stadig raskere utvikling i teknologier som benyttes i matkjeden. Det er all grunn til å anta at denne utviklingen vil fortsette. Et eksempel er bruk av nanoteknologi og nanomaterialer i produksjon av mat og forbrugerprodukter, herunder kosmetikk. Nanomaterialer anses å ha et stort potensial til å bringe med seg mange unike og ettertraktede egenskaper i produktene, men den økende anvendelsen av nanoteknologi reiser samtidig nye spørsmål og utfordringer knyttet til helse- og miljømessig trygg bruk, risikovurdering og forvaltning av denne typen forbindelser. Flere internasjonale risikovurderingsorganer jobber for tiden med å vurdere hvorvidt den metodikken og det datagrunnlaget som i dag finnes og brukes i risikovurderinger er egnet for nanomaterialer. Det vil være viktig for VKM å følge denne prosessen tett videre og å bidra til at kunnskapen hos de offentlige institusjonene matcher den utviklingen som skjer på kommersielt hold.

Mat er ikke lenger hva den var. Det skjer en større grad av bearbeiding. Stadig flere produsenter ønsker å lansere ny mat og beriket mat med spesielle egenskaper, og gjerne også merket med påstander om helsemessige effekter. Denne utviklingen gir behov for å se på helheten disse endringene kan medføre for kostholdet i befolkningen. Det er ønskelig at VKM i større grad tar opp slike spørsmål. Dette er ofte saker der det kreves store ressurser for å foreta vurderinger i VKM. Det er viktig å diskutere de dilemmaene som ligger i avgrensingen av VKMs mandat – hva er trygg mat, og hva er sunn mat?

Ny kunnskap om nye og kjente farer som følge av nyvinninger mht metoder og modeller innen diagnostikk, analyse og epidemiologi betyr nye utfordringer i risikovurderingssammenheng.

Kunnskapsbehov

Stadig raskere endringer i rammene for matproduksjonen gjør at behovet for faglig vurderingsgrunnlag for forvaltningen vil øke. Her kan VKM spille en større rolle enn i dag. Helhetlige vurderinger, blant annet risiko/nyttevurderinger vil måtte få større vekt i en stadig mer kompleks tilværelse.

Dyrevelferd, herunder fiskevelferd, er i økende fokus, og her er det etiske dimensjoner som stiller store krav. Det reises spørsmål om etisk matproduksjon i bredere forstand, og her blir det en spesiell utfordring å rendyrke det som hører inn under VKMs mandat og påpeke hvilke spørsmål som bør diskuteres på andre arenaer.

Utviklingen i EFSA går mot stadig nærmere samarbeid med EU/EØS-landene, blant annet gjøres stadig flere risikovurderinger på bakgrunn av nasjonale data. Slike data må imidlertid være tilgjengelige og foreligge i et enhetlig format dersom de skal kunne inngå i EFSAs risikovurderinger. Norge har pr i dag ikke det nødvendige system for å ivareta dette.

VKMs styrke og utfordringer

Det er stadig store og mindre kriser innenfor VKMs ansvarsområde. Disse håndteres akutt av andre institusjoner, men avdekker ofte også spørsmål som det er naturlig å behandle i en tverrfaglig gruppe. En vitenskapelig risikovurdering i VKM gir mulighet for en langt bredere og mer helhetlig tilnærming til sakene enn det som er mulig innenfor en enkelt institusjon.

Vi ser at der hvor VKM har gjort gode og nyskapende risikovurderinger, er disse ikke bare til nytte i Norge. De er også viktige bidrag til utviklingen av regelverk og metodeutvikling innen risikovurdering i Europa.

Mål og strategier for komiteen

Overordnet mål

VKM skal være en sentral premissgiver i arbeidet for mattrygghet i Norge

Hovedmål 1

VKM skal gi et uavhengig vitenskapelig grunnlag for å håndtere risiko

Delmål:

- Alle komiteens risikovurderinger skal være av høy vitenskapelig kvalitet og i tråd med internasjonale prinsipper
- På områder der komiteen ser behov for vitenskaplige risikovurderinger skal den selv ta initiativet til slike
- Komiteen skal påpeke kunnskapsmangler og identifisere forskningsbehov innenfor VKMs område
- Komiteen skal bidra til kunnskapsutvikling innen sitt område

For å oppnå delmålene har VKM valgt følgende strategier:

- Det skal legges til rette for at medlemmene skal kunne bruke sin spesialkompetanse aktivt i arbeidet med risikovurderingene
- VKMs faggrupeledere skal sikre at supplerende kompetanse tas inn i arbeidet med risikovurderinger der komiteen ikke selv har den nødvendige ekspertise
- Komiteen skal påpeke forskningsbehov og kunnskapsmangler i risikovurderinger der det er relevant
- Komiteen skal bidra til at det skal utvikles et system for kvalitetssikring av risikovurderingene
- Komiteen skal gjennom sekretariatet ha en god dialog med Mattilsynet og Direktoratet for naturforvaltning vedrørende oppdragene

Hovedmål 2

VKM skal bidra til utvikling og anvendelse av kunnskap som kan sikre kvaliteten av vitenskapelige risikovurderinger

Delmål:

- Komiteen skal ha god forståelse av sin rolle i risikoanalysen og av internasjonalt anerkjente definisjoner og metoder/prinsipper
- Komiteen skal bruke den mest oppdaterte kunnskap i arbeidet med sine risikovurderinger

- Komiteen skal bidra til at risikovurderingsmetodikk videreutvikles
- Medlemmene skal være oppdatert på kunnskap om risikovurdering innen sine fagområder

For å oppnå delmålene har VKM valgt følgende strategier:

- Medlemmene skal i størst mulig grad gis anledning til å delta på relevante seminarer/konferanser hvor utvikling av risikovurdering er et tema
- Det skal legges til rette for at medlemmene kan følge med på utviklingen av risikovurderingsmetodikk innen sine fagområder
- VKM skal styrke samarbeidet med relevante kompetansemiljøer

Hovedmål 3

VKM skal sørge for åpenhet om arbeidsprosessen, lett tilgjengelighet til risikovurderingene og klar kommunikasjon av resultatene

Delmål:

- Alle risikovurderingene skal være forståelige og lett tilgjengelige
- Informasjon om utviklingen i pågående risikovurderinger skal være lett tilgjengelig
- Vitenskapskomiteens medlemmer skal bidra til informasjon om resultatene av risikovurderingene
- Medlemmene skal bidra til å synliggjøre VKM

For å oppnå delmålene har VKM valgt følgende strategier:

- Medlemmene skal bidra ved utarbeidelse av kortversjoner av risikovurderingene beregnet på forbrukere, media, produsenter og andre interesserte uten ekspertkompetanse
- Faggrupelederne² skal uttale seg til media og andre interesserte om ferdigstilte, offentliggjorte risikovurderinger
- Medlemmene skal bidra med presentasjoner og foredrag om risikovurderinger
- VKM skal innarbeide prinsippene som er utviklet av EFSA angående åpenhet og tilgjengelighet
- VKM skal bidra til å oppklare eventuelle misforståelser som oppstår i forbindelse med risikovurderingene

² Eller den person faggrupelederen utnevner som ansvarlig for den aktuelle risikovurderingen

Formål og oppgaver for VKMs sekretariat

Sekretariatet for Vitenskapskomiteen for mattrygghet ble opprettet for å bistå komiteen ved å tilrettelegge arbeidet både faglig og praktisk. Dette innebærer koordinering av arbeidet i hovedkomiteen, i faggruppene og mellom faggruppene etter behov. Videreutvikling av gode samarbeidsrutiner og klar ansvarsfordeling mellom komité og sekretariat er nøkkelord i denne sammenhengen. Sekretariatet skal også sørge for administrasjon i form av budsjettarbeid, utbetaling av godtgjøring for møter og møteforberedelse, avtaler om oppdrag, oppfølging av regnskap, kontaktmøter med de berørte departementene og rapportering til Helse- og omsorgsdepartementet (HOD).

Videre skal sekretariatet bidra til god og effektiv kommunikasjon mellom Mattilsynet/Direktoratet for naturforvaltning (DN) og komiteen, og offentliggjøringen av risikovurderingene ut til omverden. Åpen og tilgjengelig informasjon omkring arbeidet er en viktig del av sekretariatets oppgaver.

Sekretariatet er Norges kontaktpunkt til European Food Safety Authority (EFSA). Dette er viktig, men også ressurskrevende arbeid.

Mål og strategier for sekretariatet

Hovedmål for sekretariatet

Effektiv og velfungerende Vitenskapskomité.

Hovedkomiteen for VKM har utarbeidet følgende hovedmål:

1. **Hovedmål 1** - VKM skal gi et uavhengig vitenskapelig grunnlag for å håndtere risiko
2. **Hovedmål 2** - VKM skal bidra til utvikling og anvendelse av kunnskap som kan sikre kvaliteten av vitenskapelige risikovurderinger
3. **Hovedmål 3** - VKM skal sørge for åpenhet om arbeidsprosessen, lett tilgjengelighet til risikovurderingene og klar kommunikasjon av resultatene

For å hjelpe komiteen til å oppnå sine mål har sekretariat valgt følgende strategier:

Faglige strategier

1. Følge den internasjonale utviklingen og sørge for at VKMs risikovurderinger er i overensstemmelse med internasjonale standarder
2. Sørge for at risikovurderingene fra VKM publiseres med høy kvalitet både teknisk og faglig
3. Sørge for at bestillingene fra Mattilsynet/DN er klare og entydige og at risikovurderingene fra VKM gir svar på spørsmålene som stilles
4. Være nasjonalt kontaktpunkt mot EFSA
5. Sørge for et godt samarbeid med Mattilsynet, DN, matdepartementene, MD og nasjonale kunnskapsinstitusjoner

6. Arrangere seminarer med ulike berørte parter (forbrukere, bransjer, Mattilsynet, departementer og andre)
7. Gi presentasjoner om risikovurdering/-analyse i relevante, eksterne fora

Administrative strategier

1. Legge til rette for effektiv og tilstrekkelig saksbehandling i de ulike faggruppene og hovedkomiteen
2. Videreutvikle og sørge for at rutiner for utarbeidelse og ferdigstillelse av risikovurderinger i VKM følges
3. Utvikle kommunikasjonsstrategi for VKM
4. Ivareta åpenhet og tilgjengelighet til VKMs arbeid ved å ha en oppdatert webside av høy kvalitet
5. Sørge for at kortversjoner av risikovurderingene utarbeides og offentliggjøres
6. Sørge for at fastsatt økonomisk ramme følges
7. Sørge for at administrative rutiner følges
8. Jobbe for et effektivt og velfungerende sekretariat med godt arbeidsmiljø